

Knelpunten in de dagbehandeling voor mensen met dementie

Naar een betere dagbehandeling

Dagbehandeling lijkt het aangewezen middel om mantelzorgers van thuiswonende mensen met dementie te ontlasten. Toch worden de relatief weinige dagbehandelingplaatsen niet eens allemaal opgevuld. Wat is daarvoor de reden? En hoe zou de dagbehandeling in Nederland verbeterd kunnen worden?

door Sabina Mak

Mensen met dementie willen het liefst thuis blijven wonen. Maar dan wel met deskundige en praktische begeleiding en activiteiten dicht bij huis. De dagbehandeling van een verpleeghuis kan die begeleiding bieden. Ideaal zo lijkt het. Maar hoewel er momenteel voor de ongeveer 150.000 thuiswonende mensen met dementie in Nederland slechts 3688 plaatsen op een dagbehandeling beschikbaar zijn, worden deze niet eens allemaal opgevuld. Hoe is dit mogelijk?

Schril contrast

Ruim tachtig procent van de mantelzorgers van mensen met dementie is ernstig belast of loopt een groot risico op overbelasting. Zij vinden de zorg lichamelijk en emotioneel te zwaar en hebben het gevoel er alleen voor te staan. De belasting van mantelzorgers kan onder meer worden verminderd wanneer de dementerende naaste een paar dagen per week naar een dagbehandeling gaat. De persoon met dementie krijgt hier professionele zorg en begeleiding en dagstructuur aangeboden en de mantelzorger heeft de gelegenheid dingen voor zichzelf te doen en bij te tanken.

Voor cliënt en mantelzorger is het daarom heel belangrijk dat er een goede dagbehandeling is. Maar dit geldt in veel mindere mate voor bestuur en management van verpleeg- en verzorgingshuizen. Voor hen is dagbehandeling een economisch randverschijnsel en daardoor staat deze dienst niet hoog op de agenda. Een gevolg hiervan is dat het aanbod van dagbe-

handeling sterk in kwaliteit kan verschillen en dit zorgt regelmatig voor leegstand. Een andere verklaring voor het beperkte gebruik van dagbehandeling is het nog steeds bestaande taboe op dementie, waardoor cliënten en mantelzorgers pas laat met hun zorgvraag naar de huisarts gaan. En ten slotte wordt dagbehandeling vooral gezien als een voorziening voor als het thuis niet meer gaat en de mantelzorger al overbelast is. Dagbehandeling zou echter eerder ingezet moeten worden, niet om overbelasting van de mantelzorger te verminderen maar om deze te voorkomen. Maar op dit moment heeft dagbehandeling nog geen vaste plek in de zorgketen dementie.

Kneuterig imago

Dagbehandeling heeft in Nederland nogal een 'kneuterig' imago. Het algemene beeld is dat ouderen van tien uur 's ochtends tot vier uur 's middags in een huiskamer bij elkaar zitten om samen de krant te lezen, koffie te drinken, kruiswoordpuzzels te maken en spelletjes te doen. Maar klopt dat beeld wel? Om erachter te komen hoe cliënten en mantelzorgers het aanbod van dagbehandeling ervaren, heeft Alzheimer Nederland eind 2009 op twee middagen een panel georganiseerd met daarin acht mantelzorgers. Zij mochten tijdens deze bijeenkomsten hun hart luchten over hun ervaringen thuis en over de ervaringen van hun partner met de dagbehandeling. De panels bevestigden dat mantelzorgers zich overbelast voelen. Zo vertelde één van hen: 'Hun wereldje wordt kleiner, maar mijn wereldje wordt ook een heel stuk kleiner.' Een andere deelnemer: 'Als ik 's morgens opsta ben ik uitgeput en als ik 's avonds weer naar bed ga, ben ik nog steeds uitgeput.' Dementie heeft vanaf het begin een ontwrichtend effect op het dagelijks leven van de cliënt en de mantelzorger. Uit onderzoek onder 1500 mantelzorgers blijkt dat zij in het begin van de ziekte evenveel problemen met de zorg voor hun part-

Dagbehandeling wordt vooral gezien als een voorziening voor als het thuis niet meer gaat en de mantelzorger al overbelast is

Foto: Rob Webster

ner ervaren als aan het einde. Vaak hebben zij door de ziekte van hun partner geen tijd meer voor zichzelf, ze zijn 24 uur per etmaal met hun partner bezig. Een mantelzorgster uit het panel: 'Ik kreeg veel lichamelijke klachten. Na onderzoek bleek het gewoon tussen mijn oren te zitten. En sinds mijn vrouw naar de dagbehandeling gaat, zijn de klachten een stuk minder geworden. Ik doe nu veel meer buitenshuis.' Alle panelleden zeggen dat de dagbehandeling hun vooral veel rust geeft. 'Je kunt je accu weer opladen. Dingen voor jezelf doen. Soms doe je die dag niets bijzonders, maar je hoeft je gewoon even geen zorgen te maken over je partner.' Daarnaast vindt iedereen het fijn dat er om de drie maanden op de dagbehandeling een familiegesprek is, waarin alle belangrijke zaken geëvalueerd worden. 'Het is fijn dat er regelmatig contact is. En indien nodig krijg je ook tips voor de omgang met je dementerende partner. Hier heb ik veel baat bij.'

Alle mantelzorgers zeggen graag meer direct contact via de e-mail te willen met de contactverzorgende van de dagbehandeling: 'Niet via een algemeen e-mailadres, zodat iedereen het kan lezen. Het zijn persoonlijke, soms ook intieme vragen en ik wil niet dat die ook anderen onder ogen komen.' Cliënten en mantelzorgers vinden bewegingsactiviteiten, die immers een positief effect blijken te hebben op mensen met dementie, een belangrijk onderdeel van dagbehandeling. Zij zouden graag zien dat er meer aan wordt gedaan en dat er meer variatie in het bewegen komt: 'Ik vind dat er meer bewegingstoestellen moeten komen, zodat de bewegingen meer divers kunnen zijn.' Ook willen bijna alle panelleden dat de begeleiding meer naar de verschillen tussen de cliënten kijkt. 'Mijn wens is dat er meer aangesloten wordt bij de individuele interesses van de mensen. Nu wordt alles vaak op één grote hoop gegooid.' Op basis van uitkomsten van de panels heeft Alzheimer Nederland een top tien gemaakt van de belangrijkste wensen en verbeterpunten uit het oogpunt van bezoekers en mantelzorgers (zie kader op p.8).

Dat kan beter

Om een beter beeld van het dagbehandelingsaanbod in Nederland te krijgen, hebben de kenniscentra Ideon en Vilans een aantal professionals geïnterviewd. Uit deze gesprekken werd één ding wel duidelijk: de ideale dagbehandeling

'Je zou als dagbehandeling de mogelijkheid moeten hebben om de groep te splitsen bij bepaalde activiteiten'

Alzheimer Nederland, Ideon en Vilans werken aan een publicatie die bedoeld is als hulpmiddel voor afdelingen en organisaties die dagbehandeling voor mensen met dementie aanbieden. Hoe zou een goede dagbehandeling in Nederland er uit moeten zien? Wat betekenen de veranderingen in de AWBZ voor dagbehandeling en hoe zal deze in de toekomst gefinancierd kunnen worden? Mensen die werkzaam zijn op een dagbehandeling en willen meedenken over een goede invulling van de dagbehandeling in Nederland, kunnen contact opnemen met Sabina Mak: s.mak@vilans.nl.

bestaat niet, het is juist de kunst om verschillende vormen aan te bieden. Maar wat zou er volgens de geïnterviewde professionals beter kunnen op een dagbehandeling? Net als in het geval van de mantelzorgers en de cliënten zijn ook de tien belangrijkste aanbevelingen van de professionals op een rijtje gezet (zie kader op p.8).

Han Diesfeldt, klinisch psycholoog bij Vivium Zorggroep en Stichting Hilverzorg en directeur van de PgD: 'Ik denk dat dagbehandeling op dit moment nog te veel groepsworkshop biedt. Voor sommige doelgroepen is het lastig om aan het normale groepsprogramma mee te doen, bijvoorbeeld door afasie of gehoorproblemen. Je zou als dagbehandeling de mogelijkheid moeten hebben om de groep te splitsen bij bepaalde activiteiten. Vooral hoger opgeleide cliënten zijn soms teleurgesteld over het niveau van het programma. Zij willen bijvoorbeeld meer digitale mogelijkheden.'

Toos Smulders, psycholoog bij Stichting SVVE in Eindhoven, kan dit beamen: 'Als ik het voor het zeggen zou hebben, zou ik op een dagbehandeling meer differentiëren naar levensstijl. En dan bedoel ik niet zozeer de culturele achtergrond, maar meer wat iemand nodig heeft en in welke omgeving iemand zich prettig voelt. Je hebt mensen met dementie die snel overprikkeld raken, die moet je natuurlijk niet in een omgeving zetten met veel prikkels. Maar er zijn ook mensen met dementie die juist veel prikkels nodig hebben. Hier moet je als dagbehandeling goed naar kijken.'

Lineke Kleemans, geriater bij de Stichting Geriant in Noord-Holland, vindt het jammer dat dagbehandelingen vanwege bezuinigingen bewegingsactiviteiten uit het programma halen. 'Terwijl het model van Rose-Marie Dröes toch aantoonde dat bewegen mensen met dementie echt helpt. Ik vind, kortom, dat er op een dagbehandeling veel meer bewogen moet worden. Daarnaast zou ik willen dat dagbehandeling zich meer ging richten op de mantelzorgers. Die hebben ook behoefte aan ondersteuning.'

Paul Jeroen Verkade, hoofd DOC-team Noord-Kennemerland-Noord en casemanager dementie bij Geriant in Noord-Holland, zou graag zien dat de dagbehandeling wat flexibeler wordt. 'Bijvoorbeeld flexibeler omgaan met tijden, zodat er ook avond- en weekendzorg mogelijk wordt.'

Wat is wat?

Dagbehandeling, dagopvang, dagverzorging en dagbesteding. Het zijn termen die doorgaans door elkaar worden gebruikt. Toch is er wel degelijk verschil.

Dagbehandeling is bedoeld voor mensen die wel de behandeling van het verpleeghuis nodig hebben, maar voor wie een opname (nog) niet nodig of mogelijk is. Het doel kan ook zijn een opname te voorkomen of uit te stellen. Voor de vaste verzorgers (partner of familie) kan de dagbehandeling belangrijk zijn om de zorg vol te kunnen houden en om andere dingen te kunnen doen. Dagbehandeling vindt overdag in een verpleeghuis plaats.

Dagopvang of *dagverzorging* is bedoeld voor ouderen die zelfstandig wonen en merken dat hun sociale contacten door lichamelijke of psychische beperkingen afnemen. Een bijkomend doel is ook hier ontlasting van de mantelzorg. Deze opvang vindt plaats in een verzorgingshuis of een dienstencentrum.

Dagbesteding biedt de cliënt niet alleen de mogelijkheid om sociale contacten op te doen en sociale vaardigheden aan te leren, maar geeft ook gelegenheid om te werken aan zelfstandigheid en zelfredzaamheid.

Bron: Mantelzorggids 2009

De tien belangrijkste wensen en verbeterpunten van cliënten en mantelzorgers:

1. Meer aansluiten bij de individuele wensen van de cliënten.
2. Meer beweging en meer verschillende activiteiten op een dag.
3. Direct mailcontact met de contactverzorgende.
4. Dagbehandeling op loopafstand van de woning van de cliënt.
5. Stimulatie van de cliënt vanuit de dagbehandeling om naar de dagbehandeling te komen.
6. Meer doen met het levensverhaal van de cliënt.
7. Mogelijkheid voor uitwisseling tussen mantelzorgers en familieleden.
8. Aanbod voor verschillende groepen cliënten.
9. Stimuleren van contact tussen de cliënten.
10. Aanbod van dagbehandeling in het weekend.

De tien belangrijkste wensen en verbeterpunten van professionals:

1. Meer differentiatie op de dagbehandeling.
2. Ook een aanbod van dagbehandeling in de wijk.
3. Aanbieden van verschillende omgevingen/ruimtes waar cliënten zich prettig voelen.
4. De begeleiding moet goed met groepen kunnen werken.
5. De begeleiding kan de volgende disciplines raadplegen: psycholoog, ergotherapeut, fysiotherapeut, creatieve therapeut, specialist ouderengeneeskunde.
6. Meer aanbod van beweging op de dagbehandeling.
7. Flexibeler omgaan met tijden (weekend en avond).
8. Ook ondersteuning voor de mantelzorg op de dagbehandeling.
9. Mogelijkheid tot (zinvolle) activiteiten voor jongdementerenden.
10. Op korte termijn een kwaliteitssysteem voor dagbehandeling.

Kwaliteit meten

Er zijn nog geen criteria ontwikkeld om de kwaliteit van een dagbehandeling te meten, maar de geïnterviewden vinden het heel belangrijk dat zo'n instrument er op korte termijn komt. 'Dan is duidelijk waaraan een goede dagbehandeling moet voldoen.' Het belangrijkste vindt Toos Smulders dat de begeleiding op een dagbehandeling goed met een groep kan werken. 'Het gaat op een dagbehandeling minder om zorg en meer om begeleiding en groepswerken: omgaan met storend gedrag, inspelen op cliënten die buiten de groep vallen of die niet met het programma kunnen meedoen.' Allen zijn het erover eens dat er op een goede dagbehandeling meerdere ruimtes aanwezig moeten zijn: 'Op die manier kun je meer differentiatie in de groep aanbrengen. Een rustruimte is ook heel belangrijk.'

Lineke Kleemans: 'Het is ook beter als een dagbehandeling verschillende locaties heeft. Differentiatie in het aanbod is belangrijk, maar het is ook goed om dagbehandeling in de wijk te hebben. Sommige mensen willen wel naar een "club" om de hoek, maar hebben absoluut geen zin om met een busje naar de dagbehandeling in een verpleeghuis te gaan.'

Met medewerking van Julie Meerveld (Alzheimer Nederland), Kees Schriek (Ideon) en Brigitte Nitsche (Vilans) en met dank aan alle mantelzorgers uit de panels en de geïnterviewde deskundigen: Toos Smulders, Han Diesfeldt, Lineke Kleemans en Paul Jeroen Verkade.

Sabina Mak is werkzaam bij Vilans, Kenniscentrum voor de langdurende zorg, te Utrecht; literatuurverwijzingen bij dit artikel kunnen worden opgevraagd via s.mak@vilans.nl.